

Landskyrkan S:t Johannes innan ombyggnaden 1912. Altartavlan är en kopia av den som konstnären Pehr Hörberg målade och som skänktes till kyrkan i slutet av 1700-talet av redaren och brukspatronen Christian Eberstein. Bilden ur Stadsarkivets samlingar.

Kyrkan som blev bildningstempel och konserthus

Under större delen av 1900-talet fungerade den som konserthus. Men när symfonikerna flyttade ut försvann pulsen och stressen från både repetitioner och konserter.

Idag står Hörsalen där som ett minne från fornstora dagar. Här kan man verkligen känna historiens vingslag. För det handlar om stadens äldsta kyrka och dito begravningsplats.

Under kyrkan återfinns bland annat gravvalv från 1600-talet och där vilar några av dätidens förmän.

Själva kyrkogården återfinns under Hörsalsparken och sträckte sig en gång i tiden ned mot nuvarande Gamla Rådstugugatan.

Kyrkans historia kan karaktäriseras av bränder och av en verksamhet som kom i skuggan av stadskyrkan, S:t Olof.

Under 1100-talet växte den första bybildningen fram i det som skulle bli staden Norrköping.

På åsen ovanför byns marknadsplats uppfördes en dopkyrka, helgad åt Johannes Döparen, vilken kom att fungera som den egna sockenkyrkan.

Landskyrkan S:t Johannes kom sedan att bli landsförsamlingens kyrka. Nästa kyrka, helgad åt skyddshelgonet S:t Olof, kom att knytas till staden.

Landskyrkans tidiga historia är höljd i dunkel.

En viss antagonism

Den nämns i dokument från 1350-talet och i början av 1400-talet. Och tydligen fanns det en viss antagonism, församlingarna emellan. På 1440-talet fick biskopen i Linköping gå in och lösa en träta.

Denna bestod i att båda församlingarna hävdade sin rätt till tiondet från horvorna (läs; åkrarna) som låg inom stadens gräns.

Biskopen avgjorde tvisten till förmån för stadskyrkan.

Under Gustav Vasas indragningar förlorade S:t Johannes sin brudkrona av förgyllt silver och silvret till brudskruden.

Hörsalsparken är anlagd över stadens äldsta begravningsplats. Bilden är från en arkeologisk utgrävning i januari 1994, när parken skulle få ett nytt utseende.

ARKIVBILD HÅKAN SJÖSTRÖM

Från 1560-talet finns en obekräftad uppgift om att stadsborna själva brände S:t Johannes som en försvarsåtgärd vid danskanas härjningar.

Efter branden byggdes kyrkan upp igen och nu utvidgades koret. Landskyrkan fick nu formen av en korskyrka och i början på 1600-talet byggdes två större gravkor.

Det var dessa gravkor som de ryska soldaterna plundrade under härjningarna Norrköping i juli 1719. Efter ryssens avtåg låg staden som i chock.

Revs på 1780-talet

Men S:t Johannes byggdes upp på nytt igen. Den revs dock på 1780-talet för att ge plats åt en ny.

Nu övergavs det medeltida läget och den nya kyrkan byggdes vinkelrätt mot Drottninggatan.

Altartavlan som föreställde Jesu dop var målad av Pehr Hörberg och var skänkt till kyrkan av redaren och brukspatronen Christian Eberstein.

Låda av koppar

Vid grundläggningen nedsattes en låda av koppar, ett provskrin, vilken innehöll mynt av silver och koppar, samt en medaljong från kroningen av Gustav III.

Och det var just denna låda som återfanns vid grundförstärkning i maj 1947. Rubriken i Norrköpings Tidningar löd då; Silverskatt funnen i Hörsalsmur.

En bit in på 1800-talet var det så dags igen. Landskyrkan förstördes vid den stora stadsbranden 1822.

Det nya kyrkobygget tog några år och först fem år efter den stora branden kunde Landskyrkan återinvigas. Nu utan klocktorn.

En restaurering genomfördes sedan på 1860-talet.

Och det var en bit in på nästa sekel som den ombyggda Landskyrkan kunde invigas som Norrköpings Hörsal.

Större delen av de urrivna inventarierna, bland annat den gamla predikstolen, hamnade på vinden till Rådhuset. Men inte ens där var de säkra för brand.

I stället förstördes de vid den stora Rådhusbranden 1942.

Men tillbaka till den underjordiska kyrkan.

Adelsmännen på egendomarna runt Norrköping gjorde under stormaktstiden S:t Johannes till sin kyrka.

De förmästa gravkoren var de Lilliehöökiska och Oxenstiernska, vilka gick under namnen Händelögraven och Lindö-Finspongagraven.

Idag står Hörsalen som ett minne från fornstora dagar. Kyrkans historia kan karaktäriseras av bränder och av en verksamhet i skuggan av S:t Olaf.

Foto: JOCKE BLOMQVIST

I gravkoren under Hörsalen återfinns de Lilliehöökiska och Oxenstiernska gravkammarna, vilka går under namnen Händelögraven och Lindö-Finspongagraven. På bilden nedlägger greve Gabriel Falkenberg en krans vid den Lilliehöökiska gravvården år 1942.

Ett förslag från 1787 till en ny kyrka. Det var då som det medeltida läget övergavs och kyrkan lades i vinkel mot Drottninggatan.

I Händelögraven vilar avlidna ur ätterna Lilliehöök, Leijonhufvud och Falkenberg. I Lindögraven avlidna ur ätterna Oxenstierna och De Geer.

De sista gravläggningarna ska ha genomförts på 1820-talet. Efter grundförstärkning i slutet på 1940-talet förslöts de

båda gravkoren av ättlingar ur de båda släkterna.

Förmodligen för gott.

LASSE SÖDERGREN
 lasse.sodergren@nt.se
 011-200 151

Källor: Vårt gamla Norrköping, av Gustaf Malmberg och Arthur Nordén. Norrköpings Minne av Hans Olof Sundelius. Handlingar vid Stadsarkivet.

En del av epitafiet över Johan Lilliehöök, rikstygmästare hos Gustaf II Adolf, och som dog vid slaget vid Breitenfeldt 1642. Det satt ursprungligen på kyrkans södra gavelmur.
 Foto: JOCKE BLOMQVIST

